

Tütün kullanımı ve ilişkili risk faktörlerinin değişimi: Türkiye hanehalkı sağlık araştırması bulaşıcı olmayan hastalıkların risk faktörleri prevalansı 2017-2023 (WHO steps) bulgularının değerlendirilmesi

Changes in tobacco use and associated risk factors: An evaluation of findings from the Türkiye household health survey on noncommunicable disease risk factor prevalence 2017-2023 (WHO steps)

Rahşan Arslan¹*, Toker Ergüder²*

¹Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Öz

Arka Plan: Tütün ve diğer bağımlılık yapıcı maddeler, küresel ölçekte en önemli önlenabilir mortalite nedenleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de 2017 yılında ilk kez uygulanan Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri Prevalansı (The WHO STEPwise approach to NCD risk factor surveillance (STEPS)) araştırması, bulaşıcı olmayan hastalıklarla ilişkili risk faktörlerini standart yöntemlerle izleme olanağı sunmaktadır. 2023 yılında çalışmanın tekrarlanması, toplumda tütün, alkol ve uyuşturucu kullanımı ile pasif etkilenim ve mevzuata ilişkin tutumların zamansal değişimini değerlendirme fırsatı sağlamıştır.

Yöntem: Bu çalışmada, DSÖ tarafından geliştirilen STEPS yaklaşımının 2017 ve 2023 Türkiye verileri karşılaştırılmıştır. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileriyle desteklenmiştir. Tanımlayıcı istatistiksel analizler yapılmış, Microsoft Excel ve OpenEpi kullanılarak $p < 0,05$ düzeyi istatistiksel anlamlılık sınırı kabul edilmiştir. Bulgular cinsiyet ve yaş grupları dikkate alınarak “tütün ürünü kullanımı, alkol kullanımı, uyuşturucu madde kullanımı, evde ve işyerinde pasif etkilenim ve mevzuata ilişkin görüşler” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Bulgular: Tütün kullanımı 2017’de %31,5 iken 2023’te %34,8’e yükselmiştir. Erkeklerde artış %15,1; kadınlarda %30,3 olup cinsiyetler arası fark anlamlıdır ($p < 0,001$). Alkol tüketimi %8,0’den %10,2’ye çıkmış, en yüksek artış

✉ Rahşan Arslan • rahsanarslan89@gmail.com

Geliş tarihi / Received: 27.08.2025 **Kabul tarihi / Accepted:** 10.11.2025 **Yayın tarihi / Published:** 09.12.2025

Telif hakkı © 2025 Yazar(lar). Sağlığı Geliştirme ve Sigara ile Mücadele Derneği tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren [Creative Commons Atıf Lisansı \(CC BY\)](#) ile dağıtılmıştır.

Copyright © 2025 The Author(s). Published by The Society for Health Promotion and Tobacco Control. This is an open access article distributed under the [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

kadınlarda 30–44 yaş grubunda gözlenmiştir (%112,2). Uyuşturucu madde kullanmama oranı %97,0’dan %97,4’e yükselmiş; erkeklerde artış kadınlara göre yüksek bulunmuştur. Evde sigara dumanından pasif etkilenim %27,5’ten %37,8’e, işyerinde ise %21,9’dan %29,1’e çıkmıştır. Özellikle genç yaş gruplarında pasif etkilenim daha fazladır. Tütün kontrolü ile ilgili mevzuatı destekleme oranı yüksek seyretmekle birlikte (2017’de %88,1; 2023’te %88,5), genç yaş gruplarında görece düşük bulunmuştur.

Sonuç: Çalışma, Türkiye’de tütün ve alkol kullanımında artış, sigara dumanından pasif etkilenimde yaygınlık ve mevzuata desteğin genel olarak yüksek olduğunu; ancak gençler ve kadınlar gibi bazı gruplarda kırılmalıkların belirginleştiğini ortaya koymuştur. Bulgular, mevcut tütün ve alkol kontrolü politikalarının yeniden gözden geçirilmesi, toplumsal cinsiyete duyarlı stratejiler geliştirilmesi ve gençlerin korunmasına yönelik düzenlemelerin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: WHO, STEPS, tütün, alkol, uyuşturucu madde, pasif etkilenim, mevzuat

ABSTRACT

Background: Tobacco and other addictive substances are among the leading preventable causes of mortality worldwide. In Turkey, the *Household Health Survey on Noncommunicable Disease Risk Factor Prevalence* (The WHO STEPwise approach to NCD risk factor surveillance, STEPS) was first conducted in 2017, providing standardized monitoring of risk factors associated with noncommunicable diseases (NCDs). The repetition of the survey in 2023 offered an opportunity to assess temporal changes in tobacco, alcohol, and illicit drug use, as well as passive exposure and public attitudes toward tobacco control legislation.

Methods: This study compared the 2017 and 2023 STEPS data for Turkey, supported by Turkish Statistical Institute (TurkStat) datasets. Descriptive statistical analyses were performed, and Microsoft Excel and OpenEpi were used, with the significance level set at $p < 0.05$. Findings were analyzed by sex and age groups under the headings of tobacco use, alcohol use, illicit drug use, passive exposure at home and in the workplace, and attitudes toward tobacco control legislation.

Results: Tobacco use increased from 31.5% in 2017 to 34.8% in 2023. The increase was 15.1% in men and 30.3% in women, with a significant sex difference ($p < 0.001$). Alcohol consumption rose from 8.0% to 10.2%, with the highest increase observed among women aged 30–44 years (112.2%). The prevalence of not using illicit drugs increased from 97.0% to 97.4%, with a greater rise among men. Passive exposure to tobacco smoke at home rose from 27.5% to 37.8%, and workplace exposure increased from 21.9% to 29.1%, with higher exposure particularly among younger age groups. Support for tobacco control legislation remained high (88.1% in 2017 and 88.5% in 2023) but was relatively lower among younger groups.

Conclusions: This study revealed increasing trends in tobacco and alcohol use, widespread passive exposure to tobacco smoke, and consistently high support for tobacco control legislation in Turkey, while highlighting vulnerabilities particularly among women and younger populations. The findings underscore the need to revisit existing tobacco and alcohol control policies, develop gender-sensitive strategies, and strengthen protective measures for younger groups.

Keywords: WHO, STEPS, tobacco, alcohol, illicit drugs, passive exposure, legislation

Giriş

Günümüzde sigara ve diğer tütün ürünleri, küresel ölçekte en önemli önlenabilir mortalite nedenleri arasında yer almakta olup, kullanıcıların yaklaşık yarısının tütün kullanımı sonucu yaşamını yitirdiği bildirilmektedir. Her yıl yaklaşık 8,7

milyon kişinin tütün kullanımına bağlı nedenlerle hayatını kaybettiği, bu ölümlerin yaklaşık 1,2 milyonunun pasif etkilenim sonucu gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Dünya genelinde 1,3 milyar civarında tütün kullanıcısı bulunmakta, bunların yaklaşık %80’inin düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşadığı görülmektedir.^{1,2}

Tütün kullanımı yalnızca erken ölümlerin başlıca nedeni değil, aynı zamanda bulaşıcı olmayan kronik hastalıkların (örneğin kardiyovasküler hastalıklar, kronik solunum yolu hastalıkları ve kanserler) en önemli *morbidity kaynaklarından* biridir. Bu yönüyle tütün, bireylerin yaşam kalitesini düşürmekte, sağlık sistemleri üzerindeki yükü artırmakta ve üretken çağ nüfusunda önemli ölçüde iş gücü kaybına yol açmaktadır. Dolayısıyla, tütün kullanımının hem mortalite hem de morbidite üzerindeki etkilerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması halk sağlığı politikaları açısından kritik önem taşımaktadır.

Tütün pandemisine karşı yürütülen küresel mücadelede, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) üye devletleri tarafından 2003 yılında kabul edilen Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi (TKÇS), uluslararası düzeyde bağlayıcı ilk halk sağlığı sözleşmesi olma özelliğini taşımaktadır. Dünya genelinde 183 ülkenin taraf olduğu TKÇS ile uyumlu şekilde geliştirilen MPOWER politika paketi, tütün kullanımının azaltılmasına, milyonlarca erken ölümün önlenmesine ve tütün kaynaklı sağlık harcamalarının ekonomik yükünün azaltılmasına önemli katkılar sağlamıştır.³

DSÖ tarafından bulaşıcı olmayan hastalıkların (BOH) temel risk faktörlerinin izlenmesine yönelik olarak geliştirilen Kronik Hastalıklarla İlgili Risk Faktörü İzleme Yaklaşımı (STEPS), ülkeler arasında standartlaştırılmış veri toplama, analiz ve raporlama süreçlerini mümkün kılmaktadır. Türkiye’de ilk kez 2017 yılında uygulanan STEPS çalışması kapsamında; tütün kullanımı, alkol tüketimi, yetersiz meyve-sebze tüketimi, yüksek tuz alımı, fiziksel inaktivite ve obezite gibi BOH ile ilişkili risk faktörleri; yaş, cinsiyet ve bölgesel değişkenler dikkate alınarak izlenmiştir. Böylece, tütün kullanımı da dahil olmak üzere BOH ile ilişkili temel risk faktörleri konusunda güvenilir ve uluslararası karşılaştırılabilir veriler elde edilmiştir.

Çalışmanın 2023 yılında tekrarlanmasıyla, güncel veriler 2017 yılı bulguları ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, Türk toplumunda BOH risk faktörlerinin mevcut durumunu ortaya koyarken, bu tür izlem çalışmalarının aynı zamanda politika yapımcılar için mevcut stratejilerin etkinliğini değerlendirme ve gelecekte uygulanacak müdahalelerin planlanmasında yol gösterici nitelikte olduğu görülmektedir.¹

Türkiye’de tütün ve diğer BOH risk faktörlerine ilişkin çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, ulusal düzeyde standart yöntemle toplanan veriler sınırlıdır. STEPS araştırması, küresel ölçekte karşılaştırılabilir veri sağlaması ve politika geliştirme sürecine doğrudan katkı sunması açısından özgün bir yere sahiptir. Bu çalışmada, 2017 ve 2023 STEPS verileri karşılaştırılarak tütün, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile evde ve işyerinde pasif etkilenim ve mevzuata ilişkin görüşlerdeki değişimin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışmada kullanılan veriler, DSÖ tarafından geliştirilen Kronik Hastalıklarla İlgili Risk Faktörü İzleme Yaklaşımı (STEPS) çalışmasının 2017 ve 2023 yıllarına ait bulgularına dayanmaktadır. Elde edilen veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Analizlerde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmış olup, hesaplamalarda OpenEpi’den yararlanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi %5 ($p<0,05$) olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

STEPS 2017 ve 2023 verileri karşılaştırmalı olarak incelenmiş; bulgular “tütün ürünü, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile ev ve işyerinde

sigara dumanından pasif etkilenim ve tütün kontrolü ile ilgili mevzuatın desteklenmesi” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

2017 yılında tütün kullanımı %31,5 iken, 2023 yılında %34,8’e yükselmiştir. Erkeklerde oran %43,4’ten %46,1’e, kadınlarda ise %19,7’den %23,6’ya çıkmıştır. Artış erkeklerde %15,1 olup kadınlarda %30,3 olarak hesaplanmıştır. İki çalışma arasında, tütün kullanımı açısından cinsiyete göre istatistiki olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,001$).

Yaş grupları incelendiğinde, tütün ürünü kullanımı her iki çalışmada da erkeklerde en yüksek 30-44 yaş grubunda; kadınlarda ise 2017’de 30-44 yaş grubunda, 2023’te 45-59 yaş grubunda belirlenmiştir. Her iki cinsiyette de kullanımın en düşük olduğu grup 70 yaş ve üzeridir. Kullanımda, 2017’ye kıyasla 2023 yılında tüm yaş gruplarında artış saptanmıştır. Erkeklerde (%83,0) ve kadınlarda (%205,7) en yüksek artış 70 yaş ve üzerinde; en düşük artış erkeklerde 15-

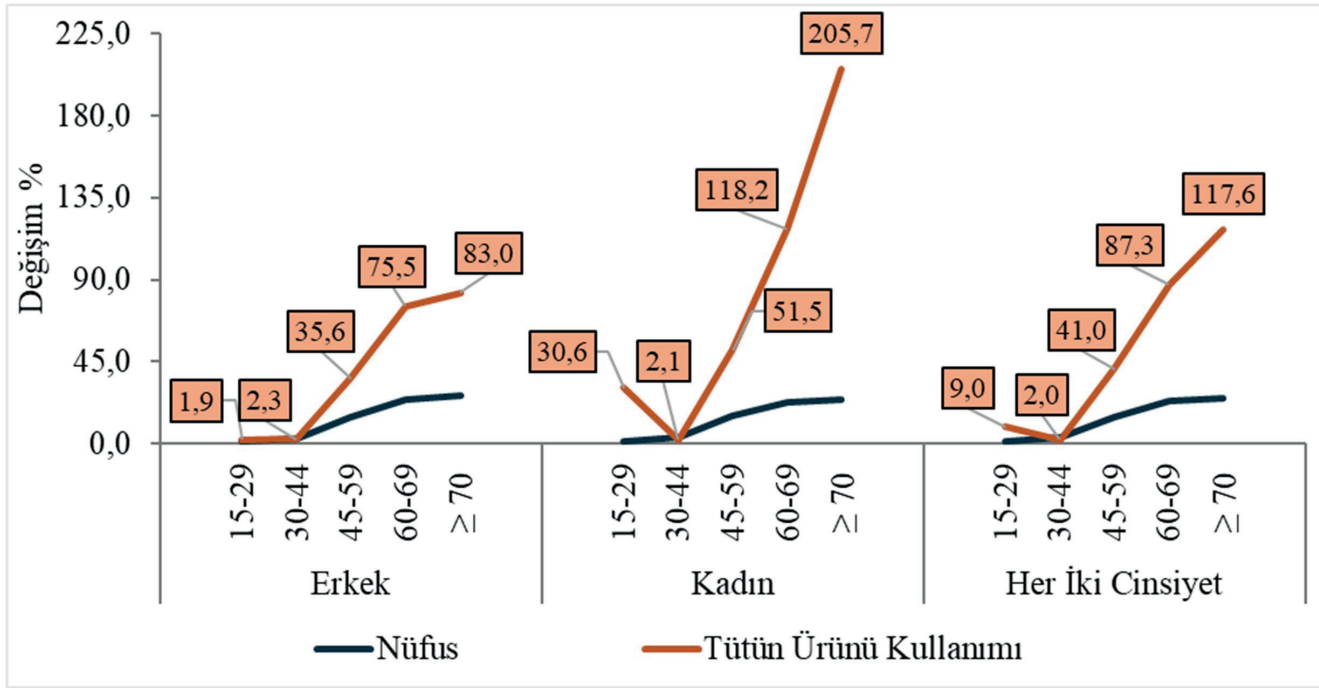
29 yaş grubunda (%1,9), kadınlarda ise 30-44 yaş grubunda (%2,1) görülmüştür. Genel nüfusta yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$) (Tablo 1, Şekil 1).

2017 yılında son 30 günde alkol tüketenlerin oranı %8,0 iken, 2023 yılında %10,2’ye çıkmıştır. Erkeklerde bu oran %13,1’den %15,1’e, kadınlarda ise %3,0’dan %5,4’e yükselmiştir. Artış erkeklerde %24,9; kadınlarda ise %95,7 olarak hesaplanmıştır. Cinsiyete göre istatistiki olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$).

Yaş gruplarına bakıldığında; erkeklerde 2017’de en yüksek tüketim 15-29 ve 45-59 yaş grubunda, 2023’te ise 30-44 yaş grubunda görülmüştür. Kadınlarda her iki yılda da en yüksek tüketim 15-29 yaş grubunda iken en düşük 70 yaş ve üzerindedir. Tüketimde, erkeklerde tüm yaş gruplarında artış görülmüş olup en yüksek artış 60-69 yaş grubunda (%77,1); en düşük artış ise 15-29 yaş grubunda (%3,3) saptanmıştır. Kadınlarda ise 60-69 yaş ile 70 yaş ve üzeri dışında tüm yaş

Tablo 1. Cinsiyete ve yaş gruplarına göre tütün ürünü kullanımı ve değişimi (%), STEPS 2017-2023

Cinsiyet	Yaş Grubu	Tütün Ürünü Kullanımı %		Değişim %	
		2017	2023	Kullanım	Nüfus
Erkek	15-29	44,6	44,9	1,9	1,2
	30-44	54,0	53,7	2,3	2,9
	45-59	42,4	50,2	35,6	14,6
	60-69	26,3	37,1	75,5	24,4
	≥ 70	12,2	17,7	83,0	26,1
	Toplam	43,4	46,1	15,1	8,4
Kadın	15-29	15,9	20,6	30,6	0,8
	30-44	29,3	29,0	2,1	3,1
	45-59	22,4	29,5	51,5	15,1
	60-69	9,3	16,5	118,2	23,0
	≥ 70	3,7	9,1	205,7	24,3
	Toplam	19,7	23,6	30,3	8,7
Her İki Cinsiyet	15-29	30,6	33,0	9,0	1,0
	30-44	41,8	41,4	2,0	3,0
	45-59	32,4	39,8	41,0	14,8
	60-69	17,5	26,5	87,3	23,7
	≥ 70	7,3	12,7	117,6	25,1
	Toplam	31,5	34,8	19,9	8,6

Şekil 1. Cinsiyete ve yaş gruplarına göre tütün ürünü kullanımı değişimi (%), STEPS 2017-2023

gruplarında tüketimde artış kaydedilmiştir; 70 yaş ve üzerinde alkol tüketen bulunmamakta olup 60-69 yaş grubunda (%27,3) ise tüketim azalmıştır. 30-44 yaş grubunda (%112,2) en yüksek artış gözlenmiştir. Genel nüfusta yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$).

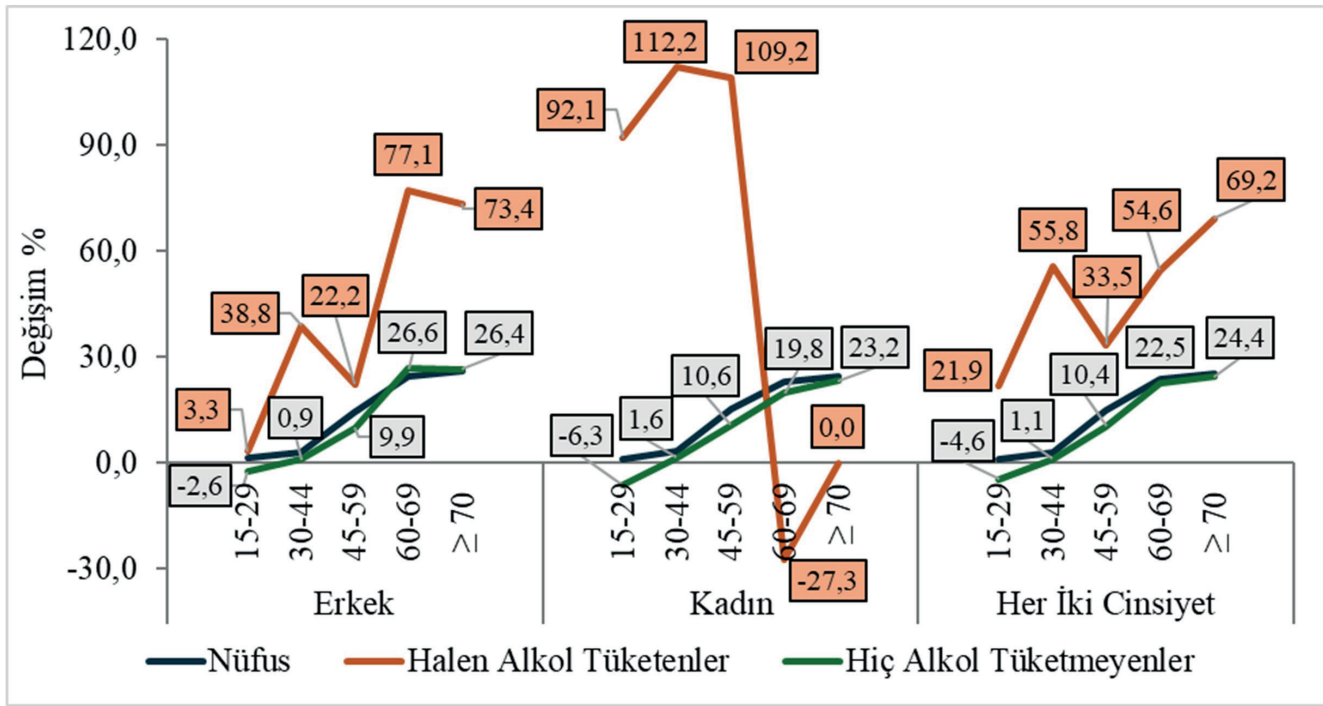
2017 yılında hiç alkol tüketmeyenlerin oranı %83,6 iken 2023'te %81,0'e gerilemiştir. Ancak nüfus artışı dikkate alındığında, alkol tüketmeyenlerin sayısında artış olduğu görülmüş (erkeklerde %5,7; kadınlarda %4,9) ve cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,001$).

Yaş grupları değerlendirildiğinde, erkeklerde ve kadınlarda hiç alkol tüketmeyenlerin her iki yılda da en fazla 70 ve üzeri yaş grubunda olduğu saptanmıştır. Erkeklerde, 2017 yılında en az 45-59 yaş grubunda, 2023 yılında ise 30-44 yaş grubunda (%71,7) bulunmuştur. Kadınlarda, 2017 yılında hiç alkol tüketmeyenlerin oranı en düşük 30-44 yaş grubunda, 2023 yılında ise en düşük oran 15-29 yaş grubunda saptanmıştır. 15-29 yaş grubundaki

(erkeklerde %2,6; kadınlarda %6,3) azalma dışında tüm gruplarda alkol tüketmeyenlerin oranı artmıştır. Erkeklerde en yüksek artış 60-69 yaş grubunda (%26,6), kadınlarda ise 70 yaş ve üzerinde (%23,2) gözlenmiştir. Yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$) (Ek Tablo 1, Şekil 2).

2017 yılında uyuşturucu madde kullanmayanların oranı %97,0 iken, 2023 yılında %97,4'e yükselmiştir. Erkeklerde oran %95,5'ten %96,8'e çıkarken, kadınlarda %98,6'dan %98,1'e gerilemiştir. Nüfus artışı dikkate alındığında, kullanmayanların sayısında erkeklerde %9,8; kadınlarda %8,2 artış saptanmıştır. Cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$).

Yaş grupları değerlendirildiğinde; erkeklerde uyuşturucu madde kullanmayanlar 2017'de en fazla 70 yaş ve üzerindeyken, 2023'te 60-69 yaş grubundadır. Erkeklerde ve kadınlarda her iki yılda da en az 15-29 yaş grubunda olup, ayrıca 2023'te kadınlarda 45-59 yaş grubunda da en düşük değer kaydedilmiştir. Tüm gruplarda

Şekil 2. Cinsiyete ve yaş gruplarına göre alkol tüketimi değişimi (%), STEPS 2017-2023

uyuşturucu kullanmayanların oranı artmıştır. Erkeklerde en yüksek artış 60-69 yaş grubunda (%27,5), en düşük artış 30-44 yaş grubunda (%2,9); kadınlarda ise en yüksek artış 70 yaş ve üzerinde (%24,3), en düşük artış 15-29 yaş grubunda (%0,8) bulunmuştur. Genel nüfusta yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,001$) (Ek Tablo 2, Şekil 3).

Evde sigara dumanından pasif etkilenim, 2017’de %27,5 iken 2023’te %37,8’e yükselmiştir. Erkeklerde oran %27,7’den %35,7’ye, kadınlarda ise %27,3’ten %39,8’e çıkmıştır. Artış erkeklerde %39,7; kadınlarda ise %58,5 olarak hesaplanmış ve cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$).

Yaş grupları incelendiğinde; her iki yılda da erkeklerde ve kadınlarda, en fazla etkilenim 15-29 yaş grubunda; en az ise 70 yaş ve üzerindedir. Kadınlarda ayrıca 2017’de 45-59 yaş grubunda fazla etkilenim görülmüştür. Tüm yaş gruplarında, 2017’ye kıyasla 2023 yılında artış görülmüş olup,

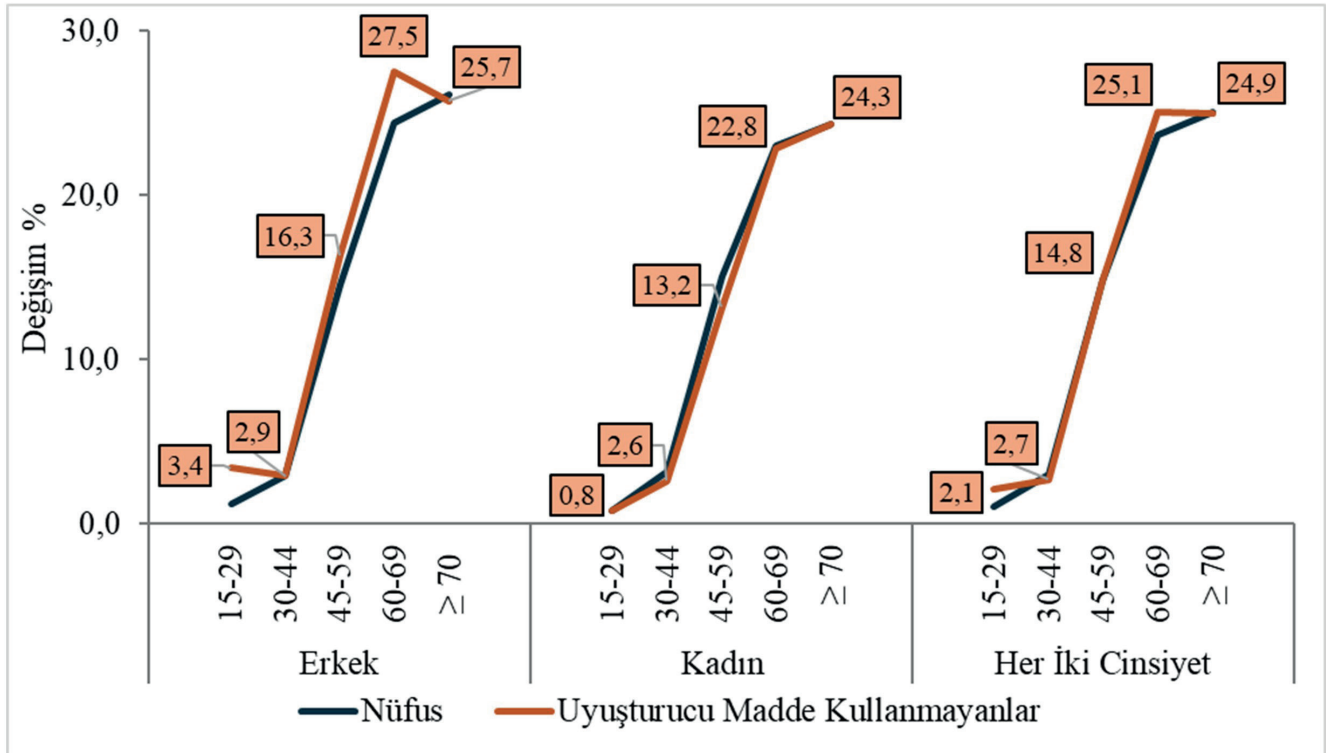
erkeklerde (%85,2) ve kadınlarda (%118,3) en yüksek artış 60-69 yaş grubunda iken erkeklerde en düşük artış 15-29 yaş grubunda (%18,6), kadınlarda ise 30-44 yaş grubunda (%44,1) saptanmıştır. Genel nüfusta yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$).

İşyerinde pasif etkilenim, 2017’de %21,9 iken 2023’te %29,1’e yükselmiştir. Erkeklerde oran %26,7’den %31,6’ya, kadınlarda ise %16,2’den %26,4’e çıkmıştır. Artış erkeklerde %28,3; kadınlarda ise %77,2 olarak hesaplanmıştır. Cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,001$).

Yaş gruplarına bakıldığında; erkeklerde ve kadınlarda, 2017 ve 2023 yıllarında en fazla etkilenim 15-29 yaş grubunda; en az ise erkeklerde 2017 yılı hariç 70 yaş ve üzerinde saptanmıştır. Erkeklerde 2017 yılında en az 60-69 yaş grubundadır. Erkeklerde 70 yaş ve üzeri hariç tüm yaş gruplarında, 2017’ye kıyasla 2023 yılında

Tablo 2. Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Göre Evde ve İşyerinde Pasif Etkilenim ve Değişimi (%), STEPS 2017-2023

Cinsiyet	Yaş Grubu	Evde Pasif Etkilenim %		Değişim %	İşyerinde Pasif Etkilenim %		Değişim %	
		2017	2023	Etkilenim	2017	2023	Etkilenim	Nüfus
Erkek	15-29	36,2	42,4	18,6	33,3	37,1	12,8	1,2
	30-44	26,5	37,2	44,5	27,1	33,9	28,7	2,9
	45-59	25,2	36,2	64,6	20,7	28,6	58,3	14,6
	60-69	17,6	26,2	85,2	17,3	25,5	83,4	24,4
	≥ 70	11,8	12,4	32,5	19,7	7,2	-53,9	26,1
	Toplam	27,7	35,7	39,7	26,7	31,6	28,3	8,4
Kadın	15-29	30,2	47,1	57,3	22,8	35,5	57,0	0,8
	30-44	30,2	42,2	44,1	14,8	26,5	84,7	3,1
	45-59	27,5	39,0	63,2	14,6	23,1	82,0	15,1
	60-69	19,1	33,9	118,3	8,9	15,7	116,9	23,0
	≥ 70	14,6	18,3	55,8	4,9	13,6	245,0	24,3
	Toplam	27,3	39,8	58,5	16,2	26,4	77,2	8,7
Her İki Cinsiyet	15-29	33,3	44,7	35,6	28,4	36,4	29,5	1,0
	30-44	28,3	39,6	44,2	22,0	30,6	43,3	3,0
	45-59	26,3	37,6	64,1	18,1	26,1	65,6	14,8
	60-69	18,4	30,2	103,0	13,0	20,7	96,9	23,7
	≥ 70	13,4	15,8	47,5	11,0	11,0	25,1	25,1
	Toplam	27,5	37,8	49,2	21,9	29,1	44,2	8,6

Şekil 3. Cinsiyete ve yaş gruplarına göre uyuşturucu madde kullanımı değişimi (%), STEPS 2017-2023

etkilenimde artış görülmüştür. Her iki cinsiyette en az artış 15-29 yaş grubunda (erkeklerde %12,8; kadınlarda %57,0) iken erkeklerde en yüksek artış 60-69 yaş grubunda (%83,4), kadınlarda ise 70 yaş ve üzerindedir. Yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,001$) (Tablo 2, Şekil 4).

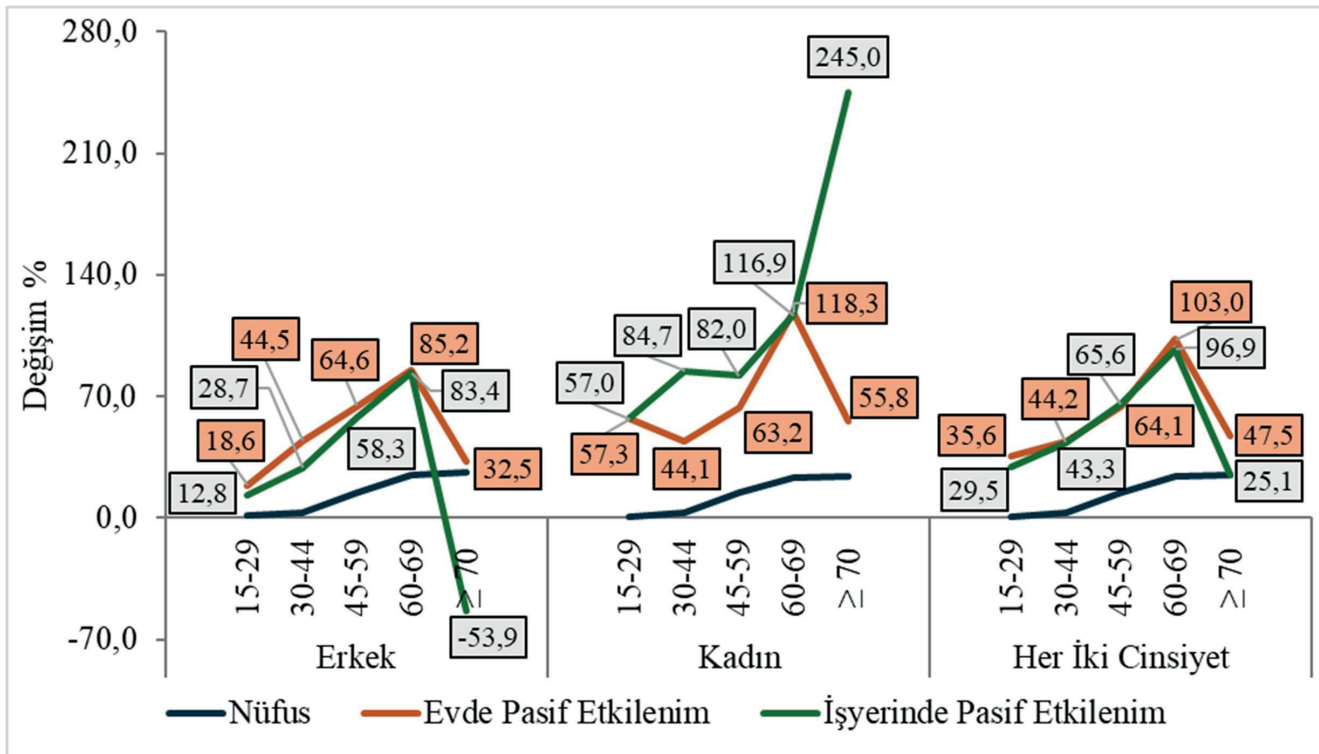
Mevzuatı destekleyenler 2017’de %88,1 iken 2023’te %88,5’e yükselmiştir. Erkeklerde %87,5’ten %87,1’e gerilerken, kadınlarda %88,8’den %89,9’a çıkmıştır. Nüfus artışıyla birlikte destekleyenlerin sayısı erkeklerde %7,9; kadınlarda %10,1 artmış ve cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,001$).

Yaş grupları incelendiğinde; mevzuata en fazla destek, erkeklerde 2017’de 30-44 yaş grubunda, 2023’te 70 yaş ve üzerinde iken kadınlarda her iki yılda 45-59 yaş grubundadır. En az destek ise erkeklerde her iki yılda 15-29 yaş grubunda; kadınlarda ise 2017’de 70 yaş ve üzerinde, 2023’te

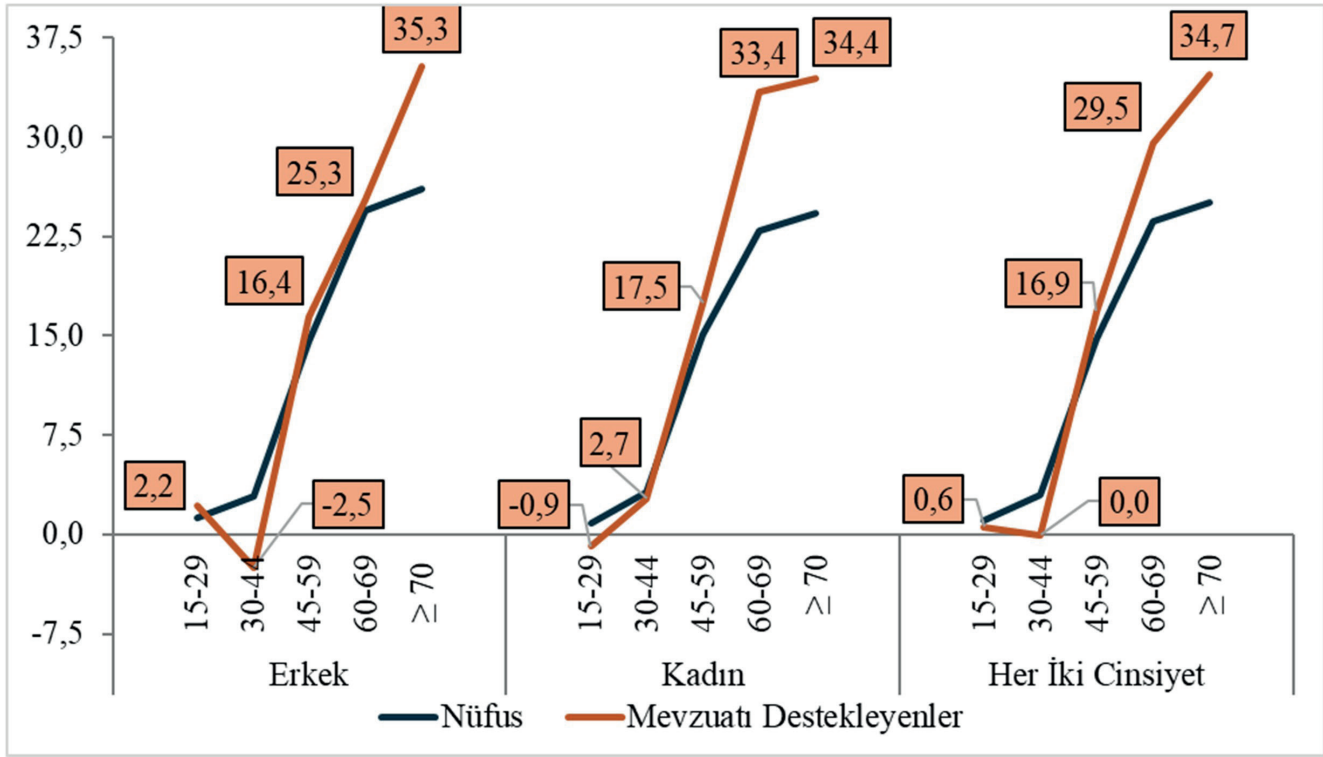
15-29 yaş grubundadır. Destek oranlarında azalma yalnızca erkeklerde 30-44 yaş (%2,5) ve kadınlarda 15-29 yaş grubunda (%0,9) görülmüş; diğer tüm gruplarda artış kaydedilmiştir. Erkeklerde (%35,3) ve kadınlarda (%34,4) en yüksek artış 70 yaş ve üzerinde; en düşük artış ise erkeklerde 15-29 yaş grubunda (%2,2), kadınlarda ise 30-44 yaş grubunda (%2,7) bulunmuştur. Yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$) (Ek Tablo 3, Şekil 5).

Tartışma

Bu çalışmada, STEPS 2017 ve 2023 verileri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Türkiye’de tütün ürünü, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile pasif etkilenim ve mevzuata ilişkin görüşlerdeki değişimler değerlendirilmiştir. Bulgular, hem davranışsal risk faktörleri hem de toplumun mevzuata yönelik tutumları açısından dikkate değer eğilimler ortaya koymuştur.

Şekil 4. Cinsiyete ve yaş gruplarına göre evde ve işyerinde pasif etkilenim değişimi (%), STEPS 2017-2023

Şekil 5. Cinsiyete ve yaş gruplarına göre mevzuatın desteklenmesi değişimi (%), STEPS 2017-2023

Tütün kullanımı erkeklerde tüm yaş gruplarında kadınlardan yüksek olmakla birlikte, artış oranı kadınlarda daha belirgin olmuş ve özellikle ileri yaş gruplarında dikkat çekici bir yükseliş saptanmıştır. Bu durum, kadınların tütün endüstrisinin hedef kitlesi haline gelmiş olabileceğini düşündürmekte ve toplumsal cinsiyete duyarlı önleme stratejilerinin önemini ortaya koymaktadır. Türkiye, MPOWER paketini en kapsamlı biçimde uygulayan ülkeler arasında yer almakta olup bu çerçevede tütün kullanımında önemli kazanımlar elde edilmiştir.^{4,5} Ancak bulgular, politikaların bazı gruplarda daha etkili sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.

Alkol tüketimi görece düşük düzeylerde kalmakla birlikte, 2017'ye kıyasla 2023'te hem erkeklerde hem kadınlarda artış göstermiştir. Özellikle orta yaş kadınlarda kaydedilen yükseliş, toplumsal değişim ve yaşam tarzı faktörlerinin etkisini düşündürmektedir. Buna karşın hiç alkol

tüketmeyenlerin oranındaki azalma, halk sağlığı açısından dikkatle izlenmesi gereken bir eğilimdir.

Uyuşturucu madde kullanmama oranları oldukça yüksek seyretmekte olup, bu durum toplumun genelinde olumlu bir tabloyu yansıtmaktadır. Bununla birlikte, erkeklerde kullanımın kadınlara göre daha yüksek düzeyde olması ve genç yaş gruplarında daha düşük oranların bulunması, risk altındaki gruplara yönelik izleme ve önleme çalışmalarının sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir. Benzer şekilde, gençlerde riskli davranışların önlenmesi için aile, okul ve toplumsal düzeyde çok boyutlu stratejilerin geliştirilmesi gerektiği daha önce de vurgulanmıştır.⁶

Pasif etkilenim, hem evde hem de işyerinde artış göstermiştir. Özellikle 15-29 yaş grubunda en yüksek maruziyetin kaydedilmesi, çocuklar ve genç yetişkinlerin korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin etkinliğinin değerlendirilmesi

gerektiğini düşündürmektedir. Uluslararası Kanseri Araştırmaları Ajansı, kapalı alanlarda sigara yasağının pasif etkilenimi belirgin şekilde azalttığını ortaya koymuştur; ancak çalışma verileri ev ve işyeri ortamında daha sıkı denetim ve farkındalık çalışmalarına ihtiyaç olduğunu göstermektedir.⁷ Evde etkilenimde 60–69 yaş grubunda kadınlarda görülen hızlı artış, hane içi sigara kontrolünün yetersizliğine işaret etmektedir. İşyerinde etkilenimde erkeklerde 70 yaş ve üzeride azalma, kadınlarda ise aynı grupta oransal olarak çok yüksek artış saptanması dikkat çekmiştir. Bu bulgu, düşük başlangıç oranlarının artış yüzdelerini büyütmesiyle açıklanabilir ve özellikle tartışılması gereken bir noktadır.⁸

Bu bağlamda, COVID-19 pandemisi (2020–2022) dönemi boyunca uygulanan kısıtlamalar ve evde kalma sürelerinin uzaması, hane içi tütün kullanım davranışlarında ve pasif etkilenim düzeylerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Pandemi bütüncül olarak değerlendiren nitel çalışmalar, evde geçirilen zamanın artmasıyla birlikte özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlı bireyler arasında pasif maruziyetin yükseldiğini; öte yandan bazı bireylerde erişim kısıtlılığı veya aile denetimi nedeniyle tütün kullanımında geçici azalmalar görüldüğünü ortaya koymuştur.⁹ Dolayısıyla, bu dönemin tütün kullanım eğilimleri üzerindeki olası etkilerinin değerlendirilmesi, özellikle 2023 verilerinin yorumlanmasında önemli bir bağlamsal unsur olarak dikkate alınmalıdır.

Tütün kontrolü mevzuatına ilişkin bulgular, toplumda yüksek düzeyde destek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte genç yaş gruplarında destek oranlarının görece düşük seyretmesi, mevzuatın benimsenmesinde kuşaklar arası farklara işaret etmektedir. Ayrıca erkeklerde 30–44 yaş grubunda ve kadınlarda 15–29 yaş grubunda destek oranlarının azalması,

bu kesimlere yönelik iletişim stratejilerinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, STEPS verileri öz-bildirim temelli olup katılımcıların yanıtlarında hatırlama yanlılığı veya sosyal istenirlik yanlılığı olma ihtimali vardır. Ayrıca, yalnızca iki yılın (2017 ve 2023) verileri karşılaştırıldığından, uzun dönemli eğilimleri yansıtmada sınırlıdır. Bazı alt gruplarda (özellikle ileri yaş kadınlarda) örneklem sayısının görece düşük olması, oranlardaki değişimlerin oransal olarak büyük görünmesine neden olabilir.

Bu sınırlılıklara rağmen çalışma, Türkiye’de BOH temel risk faktörlerine ilişkin en güncel ve karşılaştırılabilir verileri sunmaktadır. Bulgular, Türkiye’de tütün ürünü ve alkol kullanımında artış eğilimi, pasif etkilenimin yaygınlığı ve mevzuata desteğin yüksek olmasına karşın bazı yaş ve cinsiyet gruplarında kırılma noktalarının bulunduğunu göstermektedir. Özellikle kadınlarda ve ileri yaş gruplarında tütün kullanımındaki artış, gençlerde pasif etkilenimin yüksekliği ve mevzuata desteğin bazı yaş gruplarında azalması gibi kritik halk sağlığı sorunlarına işaret etmektedir. Bu sonuçlar, mevcut politikaların yeniden gözden geçirilmesi ve gelecekte hedef odaklı müdahalelerin geliştirilmesi açısından önemli bir kanıt zemini oluşturmaktadır.

Etik kurul onayı

Bu çalışmada, erişime açık ikincil veriler kullanıldığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazarlık katkısı

Çalışma konsepti ve tasarımı: RA, TE; veri toplama: TE; sonuçların analizi ve yorumlanması: RA, TE; makaleyi hazırlama: RA, TE. Yazar(lar) sonuçları gözden geçirmiş ve makalenin son halini onaylamıştır.

Finansman

Yazar(lar), çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Çıkar çatışması

Yazar(lar) herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Ethical approval

This distribution of openly accessible data does not require an ethics committee.

Author contribution

Study conception and design: RA, TE; data collection: TE; analysis and interpretation of results: RA, TE; draft manuscript preparation: RA, TE. The author(s) reviewed the results and approved the final version of the article.

Source of funding

The authors declare the study received no funding.

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest.

Kaynakça

1. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması 2023. Ankara: Sağlık Bakanlığı; 2023. Available at: <https://hsqm.saglik.gov.tr/media/attachments/2025/05/12/turkiye-hanehalki-saglik-arastirmasi-2023.pdf> (Accessed on Aug 19, 2025).
2. World Health Organization (WHO). WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000-2030. Geneva: World Health Organization; 2024. Available at: <https://www.who.int/publications/item/9789240079364> (Accessed on Aug 19, 2025).
3. World Health Organization (WHO). Tobacco. Geneva: World Health Organization; 2025. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco> (Accessed on Aug 19, 2025).
4. Calikoglu EO, Koycegiz E. Tobacco control policies in Turkey in terms of MPOWER. Eurasian J Med 2019; 51: 80-84. [Crossref]
5. World Health Organization (WHO). MPOWER package of data-driven tobacco control measures helps protect up to 5 billion lives. Geneva: World Health Organization; 2021. Available at: <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/mpower-package-of-data-driven-tobacco-control-measures-helps-protect-up-to-5-billion-lives> (Accessed on Aug 26, 2025).
6. Erbaydar T, Lawrence S, Dagli E, Hayran O, Collishaw NE. Influence of social environment in smoking among adolescents in Turkey. Eur J Public Health 2005; 15: 404-410. [Crossref]
7. International Agency for Research on Cancer (IARC). Evaluating the effectiveness of smoke-free policies. IARC handbooks of cancer prevention. Lyon, France: World Health Organization, International Agency for Research on Cancer; 2009. Available at: https://cancercontrol.cancer.gov/sites/default/files/2020-06/m21_6.pdf (Accessed on Aug 26, 2025).
8. Satpathy N, Jena PK, Sahoo M, et al. Changes in smoking patterns in Turkey before and after the ban on loose cigarettes: an ecological perspective from global tobacco surveillance data. Cureus 2024; 16: e69657. [Crossref]
9. Bulca Acar A, Köksal Yasin Y. Pandemiye bütüncül olarak değerlendiren nitel bir çalışma: pandemi sürecinin sigara kullanım alışkanlıklarına etkisi. ESTÜDAM 2023; 8: 252-259. [Crossref]